

МЕХАНІЗМИ КОНТРОЛЮ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РИЗИКІВ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглянуто основні положення контролю інвестиційних ризиків, основні принципи формування системи внутрішнього інвестиційного контролю.

Ключові слова: інвестиційні ризики, внутрішній контроль, ефективність управління

В статье рассматриваются основные положения контроля инвестиционных рисков, основные принципы формирования системы внутреннего инвестиционного контроля.

Ключевые слова: инвестиционные риски, внутренний контроль, эффективность управления

The article researches the basic positions of investments control, basic principles of forming of the system of inner investments control are defined.

Keywords: investment risks, internal control, management efficiency

Постановка проблеми в загальному вигляді, зв'язок з науковим та практичним завданням

Для інтеграції України у світове суспільство необхідно, щоб розвиток її економіки відбувався за загальноприйнятими принципами і законами економічної науки. Забезпечення високих темпів розвитку економіки, підвищення конкурентоспроможності продукції, що виробляється, визначаються рівнем інвестиційної активності підприємства. В умовах перехідної економіки, коли процес подолання внутрішніх кризових явищ на підприємстві ускладнюється нестабільністю макроекономічного середовища, ця проблема набуває особливого значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Виділення невирішених питань

Широкому колу питань, пов'язаних з пошуком пріоритетних напрямків підвищення ефективності управління інвестиційною діяльністю промислових підприємств, присвячені роботи зарубіжних і вітчизняних учених-економістів І. А. Бланка, Н. М. Внукової, В. М. Гриньової, Дж. Кейнса, Т. І. Лепейко, А. Маршала, Я. С. Мелкумова, В. В. Новожилова, П. А. Орлова, А. А. Пересади, В. С. Пономаренка, О. І. Пушкаря, А. Хансена, У. Шарпа, У. Шульца, Й. Шумпетера, О. М. Ястремської та ін. Проте наявні підходи до управління інвестиційними ризиками розпорошені та розглядають лише окремі аспекти та напрями, практично не

приділяючи уваги проблемам контролю інвестиційних ризиків. Таким чином, наявність завдань управління інвестиційними ризиками промислових підприємств зумовлює необхідність системного вивчення, узгальнення та критичного переосмислення діючих форм та методів управління їх інвестиційною діяльністю, що підкреслює актуальність досліджень.

Виклад основного матеріалу. Обґрунтування отриманих результатів

Ризик як економічна категорія являє собою подію, яка може відбутися або не відбутися. Внаслідок такої події можливі три економічних результати: негативний (програш, збиток); нульовий; позитивний (виграш, прибуток). Ризиком можна управляти, тобто використовувати різні заходи, що дозволяють спрогнозувати настання ризикової події та вживати заходів щодо обмеження ризику. Ефективність організації управління ризиком значною мірою визначається класифікацією ризиків, під якою слід розуміти їх розподіл на окремі групи за певними ознаками для досягнення визначених цілей. Науково обґрунтована класифікація ризиків дає можливість визначити місце кожного ризику в їх загальній системі, сприяє можливостям ефективного запровадження відповідних методів та прийомів управління ризиками.

На рис. 1 наведено класифікацію ризиків промислового підприємства [3].

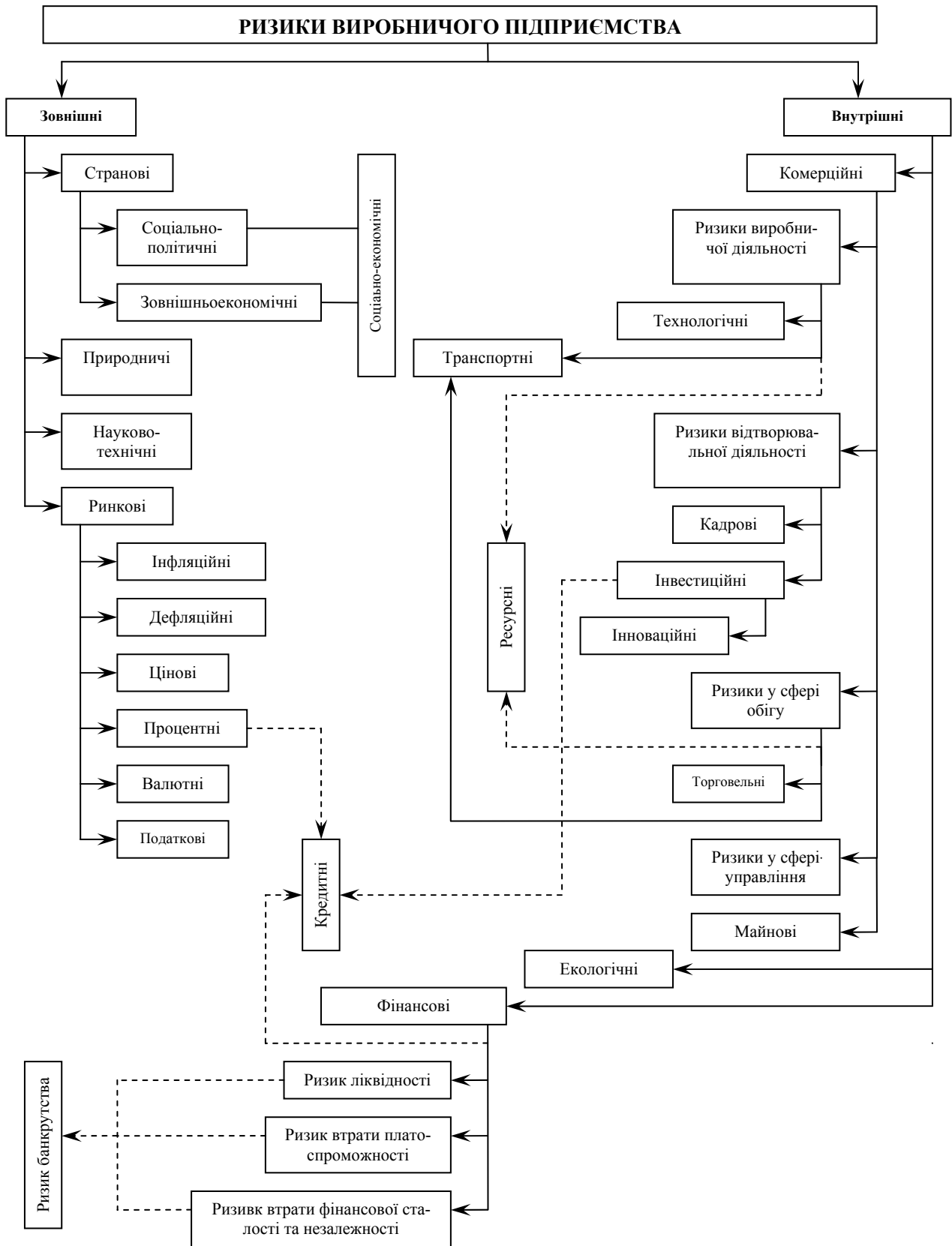

Рис. 1. Класифікація ризиків виробничого підприємства

Загальним для різних підходів до оцінки та обліку ризиків сфери діяльності є ототожнення ризикової події з величиною втраченої вигоди, що характеризує ризик виробничої сфери, або

із повною чи частковою втратою платоспроможності, що характеризує ризик фінансової сфери.

В умовах розвитку інвестиційної діяльності

особливе місце займають інвестиційні ризики. Інвестиційний ризик – це можливість відхилення величини фактичного інвестиційного доходу від величини очікуваного.

Будь-яке виробниче підприємство у своїй діяльності повинно враховувати появу інвестиційного ризику та передбачити заходи щодо його зниження [1, 2, 5].

Інвестиційні ризики складаються з таких підвидів:

- ризик втраченої вигоди – це ризик настання побічного фінансового збитку (недоотриманий прибуток) в результаті невиконання якого-небудь заходу;

- ризик зниження дохідності – це ризик, який може виникнути в результаті зменшення розміру відсотків та дивідендів за портфельними інвестиціями, за вкладками та кредитами; він може бути процентний та кредитний;

- ризик прямих фінансових втрат – це ризик, який складається із біржового ризику, селективного ризику, ризику банкрутства, кредитного ризику.

До основних характеристик інвестиційних ризиків відносять такі:

- для ризиків характерний динамізм, тобто вони зростають із збільшенням часового горизонту інвестицій;

- ризики притаманні підприємству та їх не можна відокремити від останнього;

- ризики мають свою ціну, яка визначається відсотковою ставкою, що виражає допустимий ризик в обмін відповідний дохід у вигляді отриманого приросту капіталу;

- інвестиційні ризики є складеними, тобто складаються із сукупності простих ризиків, яка визначається цілями інвестування;

- ризики визначають дохідність вкладень, оскільки впливають на величину грошових потоків, а також на зміну вартості грошей у часі.

Управління інвестиційними ризиками – це сукупність принципів та методів реалізації інвестиційних рішень, які пов'язані із зміною розузгодження інвестиційних ресурсів за кількістю, якістю, часом їх залучення. Основною метою управління є збереження сталого прогресивного розвитку підприємства в умовах зовнішнього середовища, що постійно змінюється.

Однією із функцій управління є контроль, що являє собою систему нагляду та перевірки стану об'єкта з метою оцінки обґрунтованості та ефективності прийняття управлінських рішень, виявлення ступеня їх реалізації, наявності відхилень та несприятливих ситуацій, про які

доцільно своєчасно проінформувати компетентні органи, що можуть вжити відповідних заходів [5]. З позицій системного підходу та економічної кібернетики контроль визначають як форму зворотного зв'язку, за допомогою якого управлінська система отримує необхідну інформацію про дійсний стан об'єкта, що управляється, та виконання управлінських рішень.

Стосовно системи управління контроль може бути внутрішнім і зовнішнім. Контроль, який є підсистемою управління інвестиційною діяльністю підприємства, називається внутрішнім інвестиційним. Організація внутрішнього контролю являє собою систему взаємопов'язаних заходів, спрямованих на перетворення інформації за допомогою механізму, яким є кадрове, організаційне, методичне, технічне та програмне забезпечення під управлінням нормативно-правових положень. Організацію контролю розглядаємо з позицій системного підходу, згідно з яким організація являє собою сукупність елементів, пов'язаних між собою певними взаємозв'язками. Елементами організації контролю є інформаційне, кадрове, організаційне, методичне, технічне, програмне забезпечення, нормативно-правова база. Зв'язками виступають відношення між елементами організації внутрішнього контролю, які виникають в процесі здійснення контролю і перетворення інформації для отримання рекомендацій, що використовуються апаратом управління для прийняття рішень.

Система внутрішнього інвестиційного контролю повинна будуватися на певних принципах. Можна виділити дві групи таких принципів: перша стосується безпосередньо організації контролю, друга – опосередковано забезпечує вплив на контроль через систему управління [6]. До першої групи належать:

- принцип фізичного контролю (контроль доступу перевіряючого до активів та документів підприємства);

- принцип важливості свідоцтва (свідоцтво виконання роботи, яке завірив контролер);

- принцип відповідальності (кожен суб'єкт контролю, що має повноваження на його здійснення, повинен нести відповідальність згідно з чинним законодавством у разі невиконання ним власних функцій та обов'язків або за свідомі негативні дії щодо підприємства);

- принцип збалансованості (кожній функції внутрішнього контролю повинні відповідати певні засоби та інструменти для її здійснення);

- принцип своєчасного повідомлення про відхилення;

– принцип відповідності системи, яка контролює, і системи, яку контролюють (суб'єкти контролю повинні швидко налаштуватися на ті зміни, які відбулися з об'єктом контролю, що забезпечується за рахунок інформаційних технологій);

– принцип постійності (система контролю, яка постійно функціонує належним чином, дозволить своєчасно попередити і виявити можливі відхилення і запобігти їм);

– принцип комплексності (контроль повинен охоплювати різні об'єкти, незалежно від їх типу та характеру);

– принцип узгодженості пропускних властивостей різних ланок системи внутрішнього контролю (інформація між ланками системи внутрішнього контролю повинна передаватися узгоджено, швидко, своєчасно та повно).

До другої групи принципів віднесено:

– принцип розподілу обов'язків (необхідність розподілу обов'язків відповідно до основних функцій для участі в процесі: постановка завдання або санкціонування на певні дії з ресурсами, акцент на виконання даної операції, безпосередньо її виконання, облік операції, контроль за результатами);

– принцип дозволу та ухвали (виконання інвестиційної діяльності можливе за умови дозволу їх виконання тими працівниками, що мають на це певні повноваження);

– принцип інформаційної інтеграції (контроль тісно пов'язаний з іншими функціями управління – плануванням, обліком та аналізом, тому в ході вирішення завдань контролю необхідно створити належні умови для взаємодії робітників різних функціональних напрямків).

Таким чином, внутрішній інвестиційний контроль є основним видом внутрішнього контролю, об'єктом якого є інвестиційна діяльність. Організація контролю являє собою систему взаємопов'язаних і організованих відповідно до певних принципів компонентів: інформаційне, кадрове, технічне, програмне, організаційне та методичне забезпечення. Результати контролю впливають на прийняття управлінських рішень, тому його організація є пріоритетним завданням для підприємств різних форм господарювання.

Висновки

Інвестиційний ризик – це складова діяльності суб'єктів підприємництва, зумовлена дисбалансом розвитку економічних систем у невідданому середовищі функціонування і можливістю оцінити ймовірність досягнення зада-

ної мети чи відхилення від неї у ситуації невідданого вибору. Сприйняття ризику як системи ґрунтується на системі постулатів. До основних властивостей інвестиційного ризику необхідно віднести невизначеність, конфліктність (суперечливість), альтернативність, правомірність та результативність.

Перспективи подальших розробок

Ефективне управління інвестиційними ризиками сприяє досягненню прийняттого рівня ризиків для інвесторів, що, у свою чергу, надає можливість залучення інвестицій на мікрорівні. Зниження інвестиційних ризиків у рамках окремих підприємств сприяє зростанню вартості їх капіталів, що задіяні в інвестиційній діяльності. Зі свого боку, досягнення певного рівня накопичення відображається у створенні інвестиційного потенціалу підприємства та його інвестиційної безпеки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Вітлінський, В. В. Ризикологія в економіці та підприємстві [Текст]: монографія / В. В. Вітлінський, Г. І. Великоіваненко. – К.: КНЕУ, 2004. – 480 с.
2. Контроллинг как инструмент управления предприятием [Текст] / под ред. Н. Г. Данилочкиной. – М.: ЮНИТИ, 1999. – 278 с.
3. Мороз, О. В. Оптимальне управління економічними системами в умовах невизначеності та ризику [Текст]: монографія / О. В. Мороз, А. В. Матвійчук. – Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2003. – 177 с.
4. Оцінка і діагностика фінансової стійкості підприємства [Текст] / М. О. Кизим, В. А. Забродський, В. А. Зінченко, Ю. С. Копчак. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2003. – 141 с.
5. Устенко, О. Л. Теория экономического риска [Текст]: монография / О. Л. Устенко. – К.: МАУП. – 1997. – 164 с.
6. Хозяйственный риск и методы его измерения : пер. с венгр. [Текст] / Т. Бачкаи, Д. Месена, Д. Мико и др. – М.: Экономика, 1979. – 183 с.
7. Risk management & insurance. – 8th ed. / C. Arthur, C. Williams, P. C. Young, M. L. Smith. – N. Y.: McGraw-Hill, Inc. 1998. – P.12–22.: <http://www3.ntu.edu.sg/lib/collections/rbr/rbr07-1/NBS.htm>

Надійшла до редколегії 10.02.2011.

Прийнята до друку 20.03.2011.